

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Berlijn

Post, L.

Citation

Post, L. (1987). Berlijn. *Bestuurskundige Berichten*, 2(4), 18-20. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233079>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233079>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BIL WAS HIER

EN STOND
SPRAKELOOS

BERLIJN

LENNENKE
POST

"Alleen de vogels vliegen Oost- naar West-Berlijn worden niet terug gefloten ook niet neergeschoten over de muur over het IJzeren Gordijn omdat ze soms in het Oosten soms ook in het Westen willen zijn."

De B.I.L. excursie ging in oktober naar Berlijn, een indrukwekkende stad, die meteen associaties met de muur oproept. Daarom nu een korte geschiedenis van de muur, en de tegenstellingen die zij symboliseert.

de geschiedenis van de muur

Reeds voor het eind van de Tweede Wereldoorlog hadden de Geallieerden (de Verenigde Staten, Sovjet-Unie, Groot Brittannië en Frankrijk) overleg gepleegd hoe Duitsland het doelmatigst bezet en geregeerd zou kunnen worden ná de oorlog.

Er werd besloten Duitsland in de verschillende bezettingszônes te verdelen, waarbij iedere zegevierende mogendheid het hoogste gezag in haar zône zou uitoefenen. Het was echter niet de bedoeling Duitsland in de verschillende staten te verdelen. De Duitse eenheid zou voorlopig voortbestaan en de bondgenoten zouden hun handelswijze in de verschillende zônes op elkaar afstemmen.

Berlijn zou een sleutelpositie bekleden; van daaruit zou de verdere ontwikkeling van Duitsland worden bepaald.

Ná de overwinning werd in Berlijn de Geallieerden Bestuursraad geïnstalleerd. Dit hoogst Gemeenschappelijk Contrôleorgaan zou zich bezig moeten houden met alle aangelegenheden die Duitsland als geheel aangingen, dus over de zônegrenzen heen.

In tegenstelling tot de normale zônes had in Berlijn géén der mogendheden het alleen voor het zeggen, maar hanteerde men het Beginsel van Gezamenlijk Bestuur.

De indeling van Berlijn was uniek; Berlijn was voor de Westerse Mogendheden een soort bezettingseiland, omgeven door de Russische zône. Dit zou, uitgaande van de gezamenlijke politiek geen problemen op moeten leveren. Al snel werd echter het verschil tussen de denkbeelden over democratie van de Geallieerden en de bedoeling van de Sovjet-Unie duidelijk.

In maart 1948 verlieten de Russen de Geallieerden Bestuursraad na een intern conflict over de wederopbouw van Europa. Vanaf dit moment probeerden ze op allerhande manieren de alleenmacht te verkrijgen in Berlijn, om zo de communistische zônes tot een communistische staat te maken.

In juni 1948 werd transport naar West-Berlijn door de Russen onmogelijk gemaakt en werd de electriciteitsvoorziening geblokkeerd. Bedrijven die op stroom draaiden moesten het werk neerleggen en er ontstonden grote voedseltekorten. Deze konden door hulp van de Geallieerden en het Westen via een luchtbrug weer enigszins worden opgeheven. Het was een poging om door middel van massaal uithongeren politieke druk uit te oefenen. De West-Berlij-

ners stelden echter de ontberingen boven de Russische invloed en na elf maanden werd de blokkade opgeheven. Rusland had niet bereikt wat ze wilde, de eigen reputatie was op een dieptepunt beland en de relatie van de West-Berlijners met de geallieerden alleen maar versterkt.

De scheiding werd steeds duidelijker, in oktober 1949 volgde de afkondiging van de Duitse Democratische Republiek en de beide delen van Berlijn sloten elk bij een andere staat aan.

Oost-Berlijn werd van het begin af aan in het systeem van de DDR geïntegreerd, West-Berlijn werd in het belang van de stad zelf, niet volledig geïntegreerd in West-Duitsland maar bleef onder de directe verantwoordelijkheid van de overgebleven drie mogendheden.

In 1953 braken er grote opstanden uit onder de arbeiders van Oost-Berlijn; men was het niet langer eens met de steeds verder dalende lonen en de schrijnende tegenstelling met West-Berlijn, waar het economisch gezien steeds beter ging. Men wilde de DDR democratiseren en hoopte de deling van Berlijn te overwinnen.

Het bleek echter ijdele hoop, en een massale vluchtelingenstroom van Oost naar West kwam op gang. In 1958 stelde de Sovjet Unie een ultimatum; men wilde West-Berlijn in haar invloedssfeer inlijven. Als de westerse mogendheden hiertoe niet bereid zouden zijn, zouden in overeenkomst met de DDR maatregelen worden getroffen waardoor de DDR de volledige zeggenschap over haar gebied te land, te water en in de lucht zou krijgen.

Het aantal vluchtelingen vanuit de DDR richting West-Berlijn nam steeds meer toe en de Sovjet Unie besloot in 1961 de muur te bouwen om zo het urgente vluchtelingenprobleem op te lossen. Hiermee heeft de Sovjet Unie heel duidelijk het feit gesteld dat zij alleen zeggenschap heeft over (Oost-)Berlijn.

Berlijn

1987

Sinds de bouw van de muur, herinnert deze er dagelijks aan dat de stad, het land en Europa gedwongen verdeeld zijn; deze deling ondervonden wij ook tijdens ons bezoek aan Berlijn. Berlijn is de stad waar de tegenstellingen tussen Oost en West samenkomen; West-Berlijn als etalage van het westen en Oost-Berlijn als beste jongste uit de Russische klas. De tegenstellingen kennen sociale, economische en bestuurlijke aspecten.

sociale aspecten

De muur ligt bij de oudere mensen in West-Berlijn zeer gevoelig; men werd door de muur gescheiden van familie en vrienden én beperkt in zijn vrijheid. Bij de jongeren speelt dit probleem minder, zij kennen de stad niet anders dan met de muur, en hun verbondenheid met Oost-Berlijn is minder groot.

De inwoners van Oost-Berlijn zijn door de muur veel beperkter; zowel in hun ruimtelijke als geestelijke vrijheid. Zij hebben net als West-Berlijners een vergunning nodig om naar de andere kant van de muur te gaan. Alleen wordt deze vergunning voor hen slechts per hoge uitzondering en zeer willekeurig toegewezen. Dit houdt de mensen in grote onzekerheid en maakt ze angstig en monddood: ze durven niet tegen beslissingen tot weigeren van een vergunning in te gaan omdat ze dan bang zijn dat ze helemaal niet meer naar West-Berlijn mogen.

Deze angst kent men op veel meer fronten, de contrôle en sancties op deviant gedrag zijn groter dan in het Westen. Zo kan bijvoorbeeld iemand ontslagen worden als hij niet naar een militaire parade komt kijken, of als zijn broer zich niet aan de door de staat opgelegde regels houdt.

bestuurlijke aspecten

West-Berlijn wordt door de Duitse grondwet en constitutie gezien als een volwaardig "land" van de Bondsrepubliek Duitsland. Het geallieerden recht prefereert echter boven het Duitse recht. Dit betekent dat (ondanks het feit dat Berlijn volledig in de juridische, politieke en economische orde van de Bondsrepubliek is geïntegreerd) de wetten van de bond niet automatisch in werking treden. Het Huis van afgevaardigden in Berlijn dient eerst bij buitengewone wet te besluiten dat een Bondswet of een reeks wetten ongewijzigd in de stad zullen worden toegepast. (mantelwetprocedé)

West-Berlijn wordt volgens democratische principes geregeerd. De burgers kunnen hun politieke wil naar voren brengen door de verkiezingen voor het Landsparlement, het huis van afgevaardigden in Berlijn. Deze stelt de Senaat en het senaatsbestuur samen. Oost-Berlijn is de hoofdstad van de DDR en hier gelden dan ook de grondwet en constitutie van de DDR. Oost-Duitsland is naar voorbeeld van Rusland een communistische staat. Dit wil zeggen dat zij van onder naar boven is opgebouwd. De DDR zoekt echter naar een eigen identiteit en wil de staat democratischer maken, door de burgers meer inspraak te geven bij gemeentelijke politieke organen en bij verkiezingen. Er zijn ook verschillende

politieke partijen, maar dit zijn veelal historisch gegroeide groepen en eerder belangengroeperingen. Werkelijke inspraak en invloed hebben ze slechts marginaal; naar een andere mening dan die van de partij wordt amper geluisterd.

economische aspecten

In West-Berlijn heerst een kapitalistisch systeem met het marktmechanisme. Dit betekent dat de prijs wordt bepaald door vraag en aanbod en dat er een bepaalde competitie, een concurrentiestrijd is.

Na de Tweede Wereldoorlog werd West-Berlijn financieel gesteund door het Marshall plan van Amerika. Dit gaf de economie een behoorlijke injectie en alles stond in het teken van de vooruitgang. Dit is ook duidelijk te zien aan alle glitter, glamour en neonborden in West-Berlijn.

Oost-Berlijn bleef aanvankelijk achter, mede doordat zij zeer gebonden was aan de Russische Plan economie. Hierdoor kende zij bepaalde restricties ten aanzien van handelen met het westen en de voorgeschreven productieomvang.

Tegenwoordig maakt Oost-Berlijn, als hoofdstad van de DDR zich steeds meer los van Rusland. Zij heeft bepaalde handelsovereenkomsten met West-Berlijn. Bovendien legt zij steeds meer de nadruk op vooruitgang.

TOONEN SCHUDT ZIJN KNAR

Door Jouke de Vries

Elke keer wanneer ik een verhandeling over Thorbecke lees, schiet een aantal regels uit de hit "Big City" van Tol Hansen mij te binnen:

"En Thorbecke schudt zijn knar,
Ziet ze komen, ziet ze gaan,
Hangend aan de volle bar"

Hansen doet hiermee op het beeld van de staatsman op het Thorbeckeplein in Amsterdam. Het beeld is met het front gericht naar het instituut voor Bestuurskunde aan de Herengracht. Met de rug staat het standbeeld naar een aantal panden gekeerd, waar activiteiten plaatsvinden, waar Thorbecke zijn hoofd over zou hebben geschud.

Theo Toonen, die in zijn proefschrift een hoofdstuk aan Thorbecke wijdt, schudt zijn knar over Bestuurskunde. Zijn klacht is dat er te weinig aandacht is voor de klassieke auteurs. Toonen onderzoekt in zijn proefschrift de denkbeelden die een rol hebben gespeeld bij de inrichting en latere wijzigingen van het binnenlands bestuur.

Toonen leefde in de veronderstelling dat de beginselen als hiërarchie, rationaliteit en eenheid de discussie over het binnenlands bestuur zouden hebben gedomineerd. Maar niets is minder waar. Toonen viel tijdens zijn studie van de ene verbazing in de andere. "Op tal van punten levert deze studie een ander beeld op dan het, althans voor de schrijver, voorheen vertrouwde beeld. Niet zozeer een monocentrische benadering en "bewuste rationaliteit" maar vooral de aandacht voor verscheidenheid en consensusvorming in een polycentrisch staatsbestel typeren het klassieke denken over de organisatie van het binnenlands bestuur. De studie weerspiegelt de verrassing van een auteur die zijn 'eigen' klassieken nog moet ontdekken."

Toonen behandelt het werk van een zestal auteurs. Naar mijn mening vier staatsrechtgeleerden (Thorbecke, Oppenheim, Buys, Oud) en twee bestuurskundigen (Van Poelje en Brasz). De nadruk ligt op het werk van Thorbecke, Buys en Van Poelje. Het werk van deze auteurs wordt systematisch geanalyseerd en de presentatie van de gegevens is overzichtelijk. De kracht van het proefschrift ligt naar mijn mening in de behandeling van deze klassieke denkers. Eindelijk weet ik iets meer van Van Poelje dan zijn initialen. Maar de laatste twee hoofdstukken roepen enige vragen op. Toonen interpreteert daarin het werk van de klassieke auteurs aan de hand van drie bestuurskundige theorieën. Problematisch hierbij, lijkt mij, dat de onderzoeker zich bij het lezen van de klassieke werken laat leiden door deze "moderne" theorieën. Het werk van Thorbecke lijkt dan al snel op dat van Lindblom en Van Poelje is dan al gauw een voorloper van van Robert A. Dahl. Dat lijkt iets te veel van het goede. De werken van de klassieke auteurs dienen beoordeeld te worden in het licht van de historische context. Was het niet Thorbecke die stelde dat elk tijdvak zijn eigen principes kent?

Maar als u iets meer wilt weten over bovengenoemde klassieke auteurs (overigens, hoe klassiek is Brasz?) dan dient u het proefschrift van Toonen meteen te kopen. Vergeet u de stellingen niet. Amusant is stelling 14: "Terecht kan een directeur van een onderzoekscentrum met als benaming "Sturing van de Samenleving" de vraag worden gesteld of hij de Heer zelf is." Het lijkt een forse steek onder water. Maar uit de literatuurlijst blijkt dat Toonen een waardig discipel is: liefst vijf voetnoten voor het opperwezen zelf.

Toonen, Theo A.J., "Denken over Binnenlands Bestuur. Theorieën van de gedecentraliseerde eenheidsstaat bestuurskundig beschouwd." Vuga 1987